

Вслед за А. Вампиловым драматургия 80-х гг. обнаруживала новые, подчас скрытые зоны духовного неблагополучия, которое обусловлено не враждебными человеку обстоятельствами, а наличием субстанциальных конфликтов эпохи.

Погрибна А. І., аспірантка кафедри культурології, Національний університет «Києво-Могилянська академія», м. Київ, Україна

Виховання почуттів: гендер і сексуальність у постсталінському «шкільному кіно»

Дитинство, як і гендер, є соціально та культурно сконструйованою категорією, щоправда точкою відліку тут стає місце в життєвому циклі людини. Патріархат – це не лише домінація чоловіка над жінкою, а й старшого над молодшим, тому актуальним є дослідження категорій жінка-чоловік і дитина-дорослий у їхній взаємодії. Звернення до аналізу гендеру в дитячому кіно розкриває нові грані в питанні конструювання суб'єкта засобом кінематографа в культурі радянської доби. Початкові претензії дітей на гендерну ідентичність породжено прагненням мати соціально компетентний вигляд (К. Вест і Д. Зіммерман). Класична фраза «Поводься, як великий хлопчик/велика дівчинка» фактично дискредитує ідентичність дитини й одразу тягне за собою набір якостей «великих хлопчиків» чи «великих дівчаток». У радянському суспільстві кліше «щасливого світу дитинства» передбачало соціальну компетентність маленьких громадян, а отже, і стимуляцію в них якнайшвидшого вироблення гендерної ідентичності. Упродовж різних періодів радянської культури ідеали дитини змінювалися зокрема й гендерно. У постсталінському кіно перелом у розумінні дитинства неоднаково позначився на гендерних репрезентаціях. Якщо до хлопчиків повертаються риси шибеників і фантазерів, то слухняність дівчаток залишається як властива їм «природна» риса. «Відхилення» допускаються хіба що у віці десь до 10 років (як tomboy за Дж. Галберстам), але до кінця фільму героїні зазвичай виправляються.

Дитяче кіно, як це помітно в працях радянських кінознавців, часто гендерно стратифіковане, гендери поляризуються та есенціалізуються. Опозиції чоловіче/жіноче, природознавство/людинознавство, пригоди/шкільні повісті трапляються в багатьох працях і демонструють, що фактично єдиним кіножанром для дівчаток визнавали так звану шкільну кіноповість. Завданням шкільної повісті у 1930-і було показати акт перевиховання, трансформації, що стосувалася, передусім, дитини, але ніколи школи як дисциплінарного апарату. У 1950-х, коли підліток стає улюбленим позитивним героєм-символом зміни цінностей після смерті Сталіна (О. Прохоров), фільми демонструють інверсію мотиву перевиховання, коли школярі перевиховують своїх вчителів. Із часів зламу в розумінні шкільної теми в кіно («Друг мій, Колька» О. Мітті та О. Салтикова 1961 р.) школа перетворюється з дисциплінарного простору перековування «білої ворони» (обдарованого індивідуаліста) на «можливість широко порушувати проблеми становлення людської особистості» (К. Парамонова) і виразно виявляє суспільні зміни.

Водночас із увагою до становлення особистості підлітка набуває значення тема кохання. Навіть коли ця тема не була провідною, вона мала місце майже в усіх фільмах про школу, зокрема й до переломного «А що, як це любов?» Ю. Райзмана 1961 р. Проте, якщо у фільмах сталінського періоду більш свідомі жіночі персонажі через любовну лінію надавали свідомості стихійним чоловічим персонажам, то в постсталінських фільмах дівчатка та їхня любов сприяють вихованню почуттів інших героїв і, відповідно, глядачів. Функція дівчаток у радянських фільмах – бути каталізатором дорослішання хлопчиків, підкріплювати цим ідею, що дівчатка – розумніші і дорослішають раніше, але слабкі й беззахисні. Попри те, що шкільна кіноповість і мелодрама визначалася як жанри для дівчаток, головними героями нерідко були хлопчики («Я вас люблю» І. Фреза 1967 р., «В моїй смерті прошу звинувачувати Клаву К.» М. Лебедева і Е. Ясана, 1979 р.). Травма першої любові, часто нещасливої ставала для них перевіркою на мужність, випробуванням характеру. Цей мотив перших почуттів дозволяє також простежити кордони між приватним і публічним та дискурси сексуальності постсталінського часу.